

VII. Bölüm

ONALTINCI YÜZYIL

Yeni Çağın başlarında İtalya

XV. yüzyılın son on yılında İtalya'da ağır bir bunalım başladı. XVI. yüzyılın büyük politika yazarları Machiavelli ve Guicciardini bu bunalımın başlangıcının Lorenzo dei Medici'nin ölüm yılına rastladığını belirtmişlerdir. Gerçekte de Lorenzo dei Medici'nin ölümü Yarımadada devletler arasında güçlkle kurulmuş olan dengeyi bozmuştu. Ama bu, nedenlerden yalnızca biri idi. İlk ve en önemli faktör İtalya'nın feodalitenin ortadan kalkmasından sonra birleşik ulusal bir devlet kuramamış olmasıydı. Hernekadar ülke güçlkle de olsa bazı aşamalardan geçmişse de –kentte comune yönetiminin doğması, köylerin comune etrafında toplanması, ilkin kentsel sonra da bölgesel ve bölgelerarası signoria yönetiminin ortaya çıkması gibi – daha ileri gide-memişti; öyle ki XV. yüzyılın ikinci yarısında beş büyük bölgesel devlet göze çarpıyordu: Sforza hanedanının yönetimindeki Milano dükalığı, Medici ailesi-nin yönetimi altındaki Floransa devleti, Roma'da Papalık devleti, Venedik cumhuriyeti, Aragon hanedanının yönetimi altındaki Napoli krallığı. Napoli'deki Aragon'lar İspanya'da hüküm süren Aragon hanedanının akrabaları idi-ler. Bu beş devletten hiçbiri Yarımadayı birleştirecek güçte değildi; aksine herbiri böyle bir şeyi önlemek için elinden geleni yapıyordu. Oysa o yıllar-da İtalya'ya komşu ülkeler son engelleri de aşip ulusal birliğe kavuşmuşlardı. Doğal olarak da dışarıya doğru genişlemenin yollarını arıyorlardı. Hatta ara-larında Avrupa'da üstünlüğü ele geçirme yarışı başlıyordu. Lorenzo dei Medi-ci'nin 1492'de ölümünden sonra Milano ve Napoli sarayları arasında başgös-teren şiddetli anlaşmazlık ve düşmanlık onun sağlamış olduğu barış ortamını bozdu. Ludovico Sforza dükalığı yitireceği korkusuyla Fransa kralı VIII. Charles'a başvurarak Napoli krallığına karşı harekete geçmesini istedi. Nite-kim 1494 yılında İtalya'ya inen VIII. Charles hiçbir askeri direnme hareke-tiyle karşılaşmaksızın ülkeyi kolayca fethetti. Böylece Milano ve Napoli ara-sındaki anlaşmazlık İtalya'nın kapılarını Fransa'ya açmış oluyordu. 1494'den başlayarak otuz yılı aşkın bir süre Fransızlar, İspanyollar, Almanlar ve İs-viçreliler kâh şu kâh bu prens ya da hükümdarın yönetiminde İtalya toprak-larında at koşturdular, kentleri yakıp yıktılar ve talan ettiler. Bunlardan biri de 1527'de Roma'nın yağmalanması olayıdır ki saçtığı vahşet ile İtalyanları derinden etkilemiştir. Belki VIII. Charles Ludovico il Moro'nun daveti ol-maksızın kendiliğinden de İtalya'ya gelebilirdi. Çünkü İtalyan prensleri arala-rında didişip Avrupa'da kendilerine taraftarlar ararken Avrupa'nın güçlü kral-

lıkları İtalya'ya gözlerini dikmiş, onu ele geçirme hırsıyla tutuşmaya başlamışlardı. İtalya'nın Rönesansla ulaştığı büyük uygarlık henüz o düzeye ulaşmamış devletlerin gözünü kamaştırıyordu. Güçlü devletlerin giriştikleri İtalya'yı ele geçirme yarışı yarım yüzyıldan fazla sürdü ve ülke bir savaş alanına döndü. Bazı bölgeler –örneğin Milano, Napoli – sık sık sahip değiştirdiler. VIII. Charles'ın ölümünden sonra yerine geçen XII. Louis de onun izinden yürüdü. 1499'da Milano'yu ele geçirdi ve Napoli üzerine yürüdü. Fransızlar ve İspanyollar Napoli krallığına sahip olmak için aralarında uzun süre döğüştiler. Zaferi kazanan İspanya güney İtalya'yı ve Sicilya'yı ele geçirdi. Buna karşın Milano Fransızların elinde kalıyordu. Güney İtalya'da İspanyol egemenliği iki yüzyıl sürecektir. Oysa Milano için savaş çok geçmeden yeniden alevlendi ve Fransa ile Avusturya, yani I. François ve V. Charles (miras yolu ile Almanya, Avusturya ve İspanya'ya sahip olmuş olan Charles d'Absburg) arasında daha sonra da onların çocukları arasında 1559 yılına kadar sürdü. Bu çekişmeli, bunalımlı dönem o yıl Cateau Cambresis anlaşması ile sona erdiğinde İtalya'nın politik görünümü yetmiş yıl öncesindekinden çok farklı idi: güney İtalya'da, Sicilya'da ve Lombardia'da, yani Milano yöresinde yabancı egemenliği iyice yerleşmiş, İspanya hemen hemen tüm Yarımada üstünlük sağlamıştı. Yabancı egemenliği ile birlikte Yarımada ekonomik, kültürel ve ahlaki sorunlar da başgösterecektir. Yabancıların, ülkeyi ele geçirmek amacıyla İtalya topraklarında döğüştikleri yıllarda İtalyan prensleri kâh Fransa'nın, kâh İspanya'nın tarafını tutmaktan ötede birşey yapmamışlardır. Bağımsız bir İtalyan prensliği kurmak yolundaki tek girişim Cesare Borgia'nın başarısız girişimi olmuştur. Bu girişiminde Cesare Borgia Papalıktan yardım görmüştü. Çünkü İspanyol kökenli ve diplomasi sanatında çok hünerli olan Borgia ailesinden gelen papa VI. Alessandro'nun oğlu idi. VI. Alessandro Fransa kralı XII. Louis'den oğlu Cesare için Valentinois dukalığını isteyerek almıştı. Bu yüzden de Cesare'ye duca Valentino lākabı takıldı. Aynı zamanda Papalığın da genel komutanlığına atanan Cesare Borgia Romagna ve Marche bölgelerindeki küçük kentleri kendine bağlamak istiyordu. Bu toprakları birleştirerek kendine bir prenslik yaratmak niyetindeydi. Söz konusu yörelerdeki kentleri yöneten prensleri kendileriyle barış anlaşması imzalayacakmış süsü vererek biraraya topladıktan sonra hepsini öldürtmesi tarihe Senigallia katliamı (1503) olarak geçmiştir. Böylece İmola, Faenza, Forlì, Rimini, Pesaro ve Papalığa bağlı diğer bazı kentleri idaresi altına aldı. Ne var ki talihi pek yar olmadı, egemenliği o yıl (1503) babasının ölmesi ile son buldu. Çünkü VI. Alessandro'nun yerine papa olan II. Giulio Borgia'ların amansız bir düşmanı idi. Machiavelli ünlü yapıtı *Principe*'yi yazarken Cesare Borgia'nın yaptıklarından esinlenecektir. Böylece İtalya'da ulusal birlik yönündeki her türlü hareket durmuş oluyordu. Yeniden başlaması için iki bu-

çok yüzyılı aşkın bir sürenin geçmesi gerekecektir. Ekonomik kriz: 1494'te VIII. Charles İtalya'ya inerken, İspanya'da İsabella d'Aragona'nın hizmetine girmiş bir İtalyan denizcisi, Cristoforo Colombo, adını bir başka İtalyan denizcisinden, Amerigo Vespucci'den alarak Amerika diye adlandıracak olan kıt'ada ilk keşiflerini yeni gerçekleştirmiş bulunuyordu. Bu keşifler bir rastlantı değildi. Avrupa'nın ticaret yaptığı uzak doğu ülkelerini batı Avrupa'ya bağlayacak daha kestirme yollar bulmak için göze alınan uzun yolculuklar sonunda gerçekleşiyordu. Bu yolculuklar eski geçersiz inançları da altüst ediyordu. Bilindiği gibi Cebeltarik boğazını geçip Afrika kıyıları boyunca yelken açan Ulyse'nin girişimini Dante "çılgın" ("folle") diye nitelmişti. Amerika'nın keşfi XV. yüzyıl sonları ve XVI. yüzyıl başlarının diğer seyahat ve keşifleri İtalyan ekonomisi üzerinde olumsuz rol oynadı. Çünkü doğu ile batı arasındaki ticaret faaliyetlerinde Akdeniz ana yol olmaktan çıkıyor, Avrupa ticareti Atlantik okyanusuna kayıyordu. Bu, İtalya'nın deniz ticareti ile uğraşan kıyı cumhuriyetlerinde bir çöküntünün başlamasına neden oldu. Ticaret yollarının batıya kayışından bütün İtalyan ekonomisi etkilendi.

Protestan reformu

XVI. yüzyıl başlarının önemli bir diğer olayı da bazı ülkelerin ve milyonlarca insanın katolik kilisesinden ayrılmasına yolaçan protestan reformudur. 1517'de Martin Luther 95 tez içeren duyurusunu Wittemberg katedralinin kapısına asarken hareketinin, sonuçlarını kontrol edemeyeceği büyük bir patlamaya yolaçacağına bilincinde değildi. Luther Kilisenin af çıkarmasını, inananları günahlardan arındırmasını bir ticaret skandalı olarak nitelendirerek protesto ediyor, kurtuluşun Kilisenin aracılığı ile değil, ancak ve doğrudan doğruya Tanrının kayırması ile sağlanabileceğini ileri sürüyordu. Kilisenin kutsal kitabı yorumlama biçimini reddederek yorum özgürlüğü getiriyor, din adamlarının diğer inananlardan hiçbir farkı ve üstünlüğü olmadığını ortaya atıyordu. Bütün bu görüşler kurum olarak Kiliseyi sarsacak nitelikteydi. Bu durum din adamları sınıfının ekonomik ve politik gücünün zayıflamasına, papadan bağımsız ulusal kiliselerin doğmasına yolaçtı. Reform hareketi gerçi katolikliğin merkezi olan İtalya'da geniş halk kitlelerini etkileyemedi; ama Kilisede reform yapılması düşüncesinin ortaya çıkmasını da önleyemedi. Luther'in gerçekleştirdiği reformdan korkuya kapılan Kilise kendini savunmak gereğini duydu. Compagnia di Gesu adlı tarikatın kurulması, Trento'da din adamları meclisinin toplanması bu amaca yönelikti. Böylece Karşıreform, Controriforma, hareketi doğdu. Bu konuya ilerde yeniden değinilecektir.